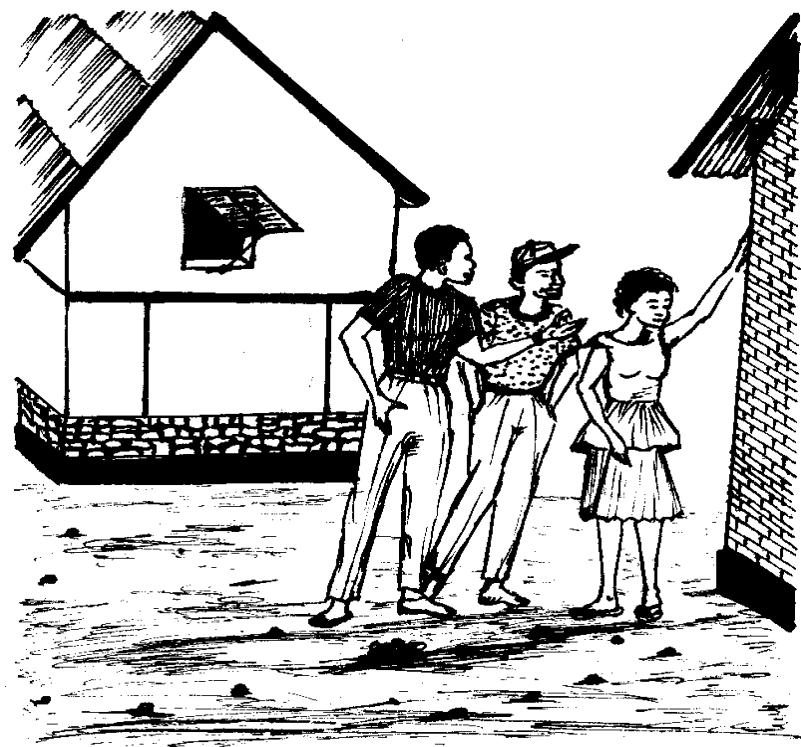

Nifanu

pua ninkodaan i

yen Ninfanm n kun yen ninfandaan

yen ηaag

Nifanu pua ninkôdaan i

(L'insolence: source de tous malheurs, page 4)

Ninfanm n kun yen ninfandaan

(Qui tue par épée périt par épée, page 19)

ɳaag

(Poème: “Maison”, page 21)

KOABIKE BEDOUIMA

ATAPEB

(Association pour la Traduction, l’Alphabétisation
et la Promotion des Écritures en Ben)

Dapaong

Illustrations: DIMOYENDOU Kankpénandja

1ère édition, 1er tirage 1994:3 (500 exemplaires)

2ème édition, 1er tirage 2001:4 (500 exemplaires)

2ème édition, 2ème tirage 2020:3 (200 exemplaires)

Nifanu pua ninkodaan i

Sipaan nne n bo be g ḥan yab yab, k u gbanu kul nyili g tuud nyan ḥmaapienj nyan. U sonml n, u nunnyuandu n, u maam n, u bontitied kul n ninj, siel yaa biid g be. Ban mal'o k u tie big, saa saa yen wan tan cegd g te sipaan, wa g tug nyum yul po g la, g bual wan nagn muu k u bua n kud saab. G ḥmaa ji maad tanbulu maam mō i? Bii dikpielu i, k u bua n gad i? U naa bo yed k u g bua u big ñ tug tug tuga g nya gol. Lann i kaa g nagn muu lan kab kab u ningbankaad. K u bie g bua wan sonm sonm mō, u titala ñ pud pud. B bo yi I sipaan Daayenj i. Sua bo g ban g fu yen'o mōno, g bual ban kaa'og baa gbatonn.

Daayenj tan bie sipaan g dagd jakund, u baa ñ bual'o k u bua wan kun ḥmaa i, b doug ne i? K u yam gii suol naasen nba, wan maad'o. K I gii dagd yen wan te I naasen naabi piig mōno wan kuan'o,

k u bu te l naasen.

Daayenj n̄ maad u baa, k u laa'og bii, u maad s̄ogda i? K b doug ne kpada yen ηɔjajeli nba waa ne i k u yi naasenm ii? K wano daa g la b doug ne naasen nba dagd yen wan suol u nuu n g fuond'o mɔno, g bual wan yed k u bua'og.

Lann i, u baa n̄ te ban kpaand dingbana n kul. G jaŋani n be naan kul, ban baal u ηaapo, g Daayenj dagd jakund o. Naasenm n̄ nya yaanj, yanbaɔnj, puol, nintual, doug n g be naan kua, g tan baal Daayenj baa ηaag. Naasenjani nba baal g luol tuda ntaa. Daayenj n̄ gii nyuan nyuan b kul g tan maad, k b kul ne yua yal su lua g be. K b kul bi g cie sanponda. Hei, k ban yad. Naasenm kul n̄ yad g kun. Naasenm kul cadb cadb cadb g tan gbal.

Lann i diyenn, tinkpaa bad n̄ tan maad k u mɔ bu gad g bign g diid. G fiil g liɛ u tiɛd g gad. Wan l pund g Daayenj la'og yaa youg, wan san san g

daan wob g suol'o, g fil'o yen paalu gii kub. K u ji
daa la u juu n ne. G gbaa g kua g daan tien
yonnyum, g guan g gbaan g te'og. Tinkpiil k wano
nyu kuuluog n i. Daayenj, k lann g biε. G ηɔn'o
kuuluog wan kua g daan gbiil g piin.

Nyieɔg b tan kud saab, k wano di kuuluog n i.
G kua g daan gbiil g piin. Lan fann Daayenj baa ń
tug dii g te Daayenj naa k wan nann yonpiil g tun
u bipuo, u sal ń tug'o ban kun. Daayenj ń yie. G
dinne wano n bu nann dii. G kua g buan u naa
naal po.

U naa naal n̄ tien :

N big, daa kun jaŋand kaa

Daa kun jaŋand kaa

Jaŋand kaa, jaŋand aa.

Daa kun jaŋand kaa

Daa kun jaŋand kaa

Jaŋand kaa, jaŋand kaa.

Daayen̄ n̄ jaa g jend u naa naal, g gad g buan u naa yand naal po.

U naa yand naal n̄ tien:

N big, kun jaŋand yaa

Jaŋand yaa, jaŋand yaa.

N big, kun jaŋand yaa

Kun jaŋand yaa

Jaŋand yaa, jaŋand yaa.

Daayen̄ n̄ nann nann u dii g gbenn g wod g tien ɻman̄ n, g din yonpiil, lan pud kaa. Wan nyii nyii, lan pud. Wan ɻaa g kua g baan u tiɛd kul g ji baa ɻua u sal. L sua u naa mɔg big nne k u tie

wabg, k b cincann mɔ mog gbencieɔnɔ nne. Wabg
ŋann ñ tug gbenbim g buun yom n ninŋ. Daayenŋ
n tug u tiɛd yen u yom g ŋuan u sal.

B sonm sonm sonm yendu daan baa, b g
pund ŋaag. Daayenŋ ñ bual u sal, k u ŋaag be lɛ i
g fag nne i? Tinkpiil ñ tug kuubinn g lu, kukoli ñ
buud liig. Wan maad Daayenŋ g koli ne buud u
ŋaapo n ne, k l ji g fag. Ban biɛ sonm sonm sonm
yɔgsiiug ñ daan siid. Daayenŋ k wano ji kan fid g
sonm. K u titala, k u siɛg n, k u tulu, k u binbeonŋ
n, k u gbanu kul g mɔg'o tienu. G ji cil gii buud. U
sal ñ maad k wan paan u pal k l ji g fag palb.

B tuand waam nne, Daayenŋ yed k wan
nyuand, u sua kakula kua n dua g saa. U sal ñ gii
sonm sonm g tan baal kakuyenn buol g sed, g biid
kakutanu g maad Daayenŋ k wan kua. Daayenŋ k
wan kua lɛ? U sal g kakul n a. Daayenŋ g bɛ i? U
sal, k aiii k wan daa bual. K u tie tinkpiil i. K u gii
bua lan gii man'o wan tuod g jiid g duan kakul n, u

lieb n̄ daa bann. Daayenj n̄ tien bubuul.

Tinkpaa kul n̄ find. Yua ji gii luod u kakul wan
dɔnn g tien:

Daayenj e, Daayenj e,

Fiil k t kua yeee, Daayenj e.

Daayenj e, Daayenj e,

Fiil k t kua yeee, Daayenj e.

Daayenj yie u nimɔnm g kun kpienm e,

*Fuuu kpeonj, min n daa luod n kaaɔg g
kua o.*

Yua yin n nyan, wan guan g lebd g jiid kakul n g biin u kakutann. Daayenŋ ji l kal l buol i, g ninsiid tie cua cua cua cua.

Gbenbim nba g wabg bo tien yom n nyan n tan pud g yugd Daayenŋ g kun yen'o u baa ḥaag g daan jagn'o gbenŋ po. Daayenŋ diid g sua u kan fid g jiid u kua, wan land u laanu g lu. Laanu n jiid g baa u naa luolu n ninŋ. Wabg ḥann n gann g maad u naa: N naa, n naa, Daayenŋ laanu kaa ne ii? U naa, k wan pend g lie. Daayenŋ kun juo o, k u laanu biε nyie lε i ne i? K u tu waa g maad u wabmaam.

Wabg n gii kal g nyuan gbenŋ po suoo, u tan sua Daayenŋ k u daan duob hal polu polu polu. Wabg n tien: N nan waa a, n naa waa a, Daayenŋ n daan be hal gbenŋ po nyan.

U naa tien'o tanpaɔg wan gad g baa. G Daayenŋ kun juo o g biε nyie lε i gbenŋ po i? Wabg n buud buud g suon gii kal g nyuan gbenŋ

po. U naa n̄ tan yaad g diid. U sua g Daayen̄ be
gbenn̄ tapolu po. Wan yin u sal g maad'o. Ban ji
bu tien nand g do g jiin'o, he i tuonn.

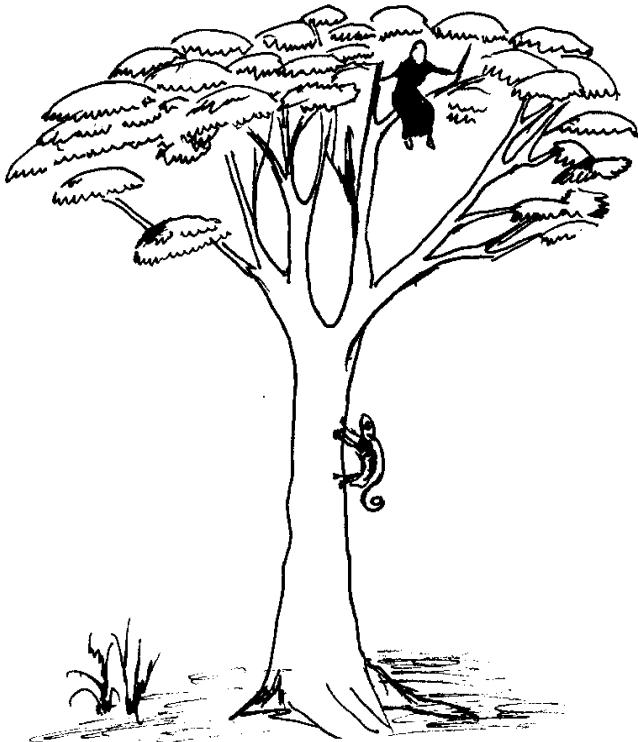
Daayen̄ baa n̄ tan pua gingann g tigl niib kul,
g maad g yua fid g duo gben̄ po g jiid yen
Daayen̄ wan kuan'o. K wano n cab mōb.
Naasenm kul n̄ gbaa gbaa g tan gbal. Ban yin
bonyugda, ban gbaa gbaa g gbal.

Naat̄oglu mō n̄ tan baal g maad k ban ηaa,
wan mō n̄ bign g diid. Ban suol'o g fien g lu siel po.
G nim̄onm nuan fid yo, g bual wano sunsɔndg ne
ii? Nikpela n̄ maad k ban ηaa wan bign a, g sua
yen g fid g pund l buol.

Lann i naat̄oglu n̄ te l̄ondi l̄ondi l̄ondi, saa saa
saa g daan pund Daayenn̄ buol, g te Daayenn̄ n̄
suol u juol.

Naat̄oglu n̄ guan g lebd l̄ondi l̄ondi l̄ondi g tan
jiid yen Daayen̄. Daayen̄ baa n̄ maad naat̄oglu k
wan tug u puo gii kun. K u pasɔn̄l yen u yanfuom

n tie'og puoŋannj.

Naatəglu n̄ kun g kuan u puo. L g tien ɳmaali
nle, puo n̄ suol puol g mal bijabg, wan pul'o
Yanmanm. L big n̄ tan somm, wan biɛ suol puol g
mal bijablieg, wan pul'o Yantonm.

Yanmanm nuan n l fiil g tie big o, wa g bua
maam. Kunkənn gii be naan kul, u miɛd sugl kua i.

U pal bo sɔnɔ̄ bonciɛnn k u suun nikpetuona g yen
daa tie big. Yantomm ñ fiil, wano g ban k b cɔln nil.
U gii cend nikpel i, big i, u pua g lunn i. Sua g ban
u pal n man yen lan g man yaa youg.

Naatɔglu ñ tan maad k lan tie nand ne, k
wano bu gad gii be kpaab n i. K lann i kaa
Yantomm tan bu kpi'ug. Lann i g gad gii be kpaab
n. L sua g Yantomm daa tie binyidg i. Yantomm n
tan cegd g la nyan bina ɣanniin nne, wan bual u
naa, k u baa be lε i, k wano n l fiil g tie big o, wa g
ban g la'ɔg u? Daayenŋ ñ maad k b baa be kpaab
n. G kpaab n fag, g Yantomm nuan daa kan fid g
gad l po. K l po n te k u saa yen Yanmanm kua.

Yantomm n gbaa gbaa yal kul g tan gbal. U
naa g tuo k u bu ɣuan kpaab n ninŋ. Daal kul u tu
tan find g sua u yual yen u naa gad o.

Diyenn Yantomm ñ fiil nyieɔg g lond lenn nba
ninŋ k b ɣuund yom nyan g guan g duan.
Siŋapanpan, u naa yen u yual n yaan fiil g ɣuun

yom g gbien lenn gii saa g yom cuud. Lann daa g fann g gbenn nyan, b g tiëd g yom cuud.

Yendu tan pud g Yantonm find g tøgd yom fuunu, g daan pund kpaab n. U baal g la u naa yen u yual kua i tiig nyagl n, g bual'b k u baa be le i? U naa ñ maad k u baa n daan bua g ko kpaab nyan. Yantonm ñ diid wa g la sua. Wan gad g bu tug kuul, u sua naatøglu maa kuul po. Wan tiëen g yin u naa: N naa waa a, n g la t baa. U naa ñ tiëen: T baa t baa. Naatøglu ñ maad: L wonn kpegl.

Daayenj ñ maad
Yantonm k u baa n nyan
naatøglu. Yantonm g kai,
k u yaa baa kan fid gii tie
naatøglu. G tug tann g jaa
g kpi'ug. B ji te kpiebi n
nyan.

Daayenj ji l be yen u bid nnyan i, g cagn g
dinn'b, saa yen yiɛlu ñ tan baal suol'o. Wan yin u
bijakpel g maad'o k u gii kpe, k b pii'ug g
saakpetiig bu pa u kakul po. K u tu gii tien wan
baal g pual saakpela wano yen u waag ñ di. Ama
k wan daa ɳaa u waag ñ bann l saakpetiig buol.

L kon g tien daa nle Daayenj ñ kpe.
Yanmanm ji saa u naa kakul po i, g po saakpela g
kpend k wano yen waag di. U waag ñ tan bual'o k
u laad saakpela le i k b di i? Yanmanm ñ maad k u
mɔ g ban. K u tu tan find g sua saakpela be
nangɔnɔ n i.

Yantonm ñ yaan tan fiil diyenn nyiɛɔg g lond
nangɔnɔ g tien fantam l n g guan g duan.
Yanmanm tan fiil siŋafana, g tug nangɔnɔ wa g
tiɛd fantam po, gii saa k l cuud, saa yen wan daan
pund saakpetiig buol. Yantonm tan find g tɔgd tɔgd
fantam g daan baal g sua u yual be saakpela tiig
po. B kul ñ kal l buol g di saakpela g gbenn.

Yantonm n̄ maad u yual, k wano bu cua saakpetiig g lu, u yual n̄ maad k abaa, tinm g m̄og naa g bual baa, k a biε ji bu cua saakpetiig tin tien nle?

Yantonm n̄ tug u piεg, k u yul gii yie u yen bu cua wano i. U yual n̄ jie g cab'o wan cua tiig.

B ji l̄ waa g cagn nnyan i, kom n̄ tan gbad'b, ban ji duan gii guand. B naa n̄ tan kpand gudl g baal g find Yanmanm g ηaan'o biil. Yanmanm n̄ maad u naa, k u gii bua wan daa find Yantonm, k lann i kaa u bu kpi'ug u. U naa n̄ maad k u jie'og ninbaaøg. K n̄ tua b kul tie u bid yaa, g binaa nuan kan fid g ηaa u big n̄ kpe kom.

Lann i g fiin Yantonm g ηaan'o biil. Yantonm nuan ηad g guo yaa youg g tug tann i, k u bu kpi gudl. U yual n̄ maad k aba, k u kan miel sugl ii? K n̄ tua gudl n̄ ηaan'o biil k u la miel a. Yantonm, k u yual n̄ pend. G gudl m̄og biil ii? G yie g kpi u gudl g pul g ηman.

B ji waa nnyan i, g tan baal bad ηaag, g sua g

niib duan o, g mad kal g ɳaand big. Mad n̄ te Yanmanm biil wan ɳad. Yanmanm n̄ ɳad g gbenn wan maad mad, k wan daa tien u waag biiil, k u jama paa. Mad n̄ maad k aba, k wano nba tie ciɛn ɳad o, g big ji kan ɳad ii? Lann i g yin Yantonm mɔ g te'og biil. Yantonm nuan ɳad ɳad g gbenn yaa youg, g jun g jend puo biil i. Puo n̄ tien bubuul bag bag bag. Yanmanm yen Yantonm n̄ san g kua muaqg.

B ji l waa g tuln nnyan i, g tan la g tawalgband cuan. Ban gad k b bu jiɛl g ɳman. Tawalgband n̄ dad Yanmanm yen Yantonm kul g don'm polu po. Ama g Yanmanm be Yantonm yul po. Yanmanm yen Yantonm n tie tatiensi. Taag gii baa, Yantonm n tu kpiɛ g tiɛn: N bu nyag yuli yuli yuli ne. U maad ɳaadi n nyan. U yual Yanmanm mɔ n̄ daan tiɛn polu. A gii nyag'b, n mɔ bu nyag'a.

Yantonm n̄ ji jie jiwaani g buln buln buln lan daan gbenn nnyan. Daayenŋ ninkuam n baal yen l

kul ne. Nikpela maad lann i, k a gii tie nil g Yendu tie'a ḥanu, mɔgm, yanfuom, banm, lann i kaa paalu, ḥan gii tie suoo suoo. G dugn I kul ne tie sɔnɔ u i g lieg. A yi g tie suoo suoo, a tan bu juod cicagm n i, g biɛ kuan a ḥaag yab yen a dɔnn-nba fala n ninɔ.

Ninfanm n kun yen ninfandaan

Muaɔg n bonkobd, ɳaag n yab, bonyugda yen bonbalnkaal kul bo taan g be ɳayenŋ n i. Kunkɔna yen kunkɔna po i, k b tan paad ɳaadi yen kpaand. Sieb gad g be muaɔg n, sieb be ɳaag, sieb be nyum n, g sieb mo yuug polu po. L kul ne kunkɔna biɛ l g gbenn.

Diyenn k b tan taan g kal k b bu bann yal baad yen l kunkɔna kul. Yua kul ñ maad wan mali yal. B tan nyuand g sua, tuali, sanjounŋ yen nisugdu n baad yen l kul.

Lann i waaɔnŋ nba tie jibaabuul nyan ñ tan maad k wano mɔg l nyɔgu. K l nyɔgu sann n nyan Daa-jond-n-po. G yua gii dii l nyɔgu, g laa u lua, lann i kaa g sugd u lua, lann i kaa g tual u lua tuali, k u bu kpe l youg u. Bonfuoda kul ñ taan k b bu di l nyɔgu i kunkɔna ñ gbenn. B kul ñ di l nyɔgu g yad g kun.

Naanaad ji kun g mali, wan bu tien nand u lieb ñ laa'ɔg g kpe. G kun g daan tug u kuul g gad g

buan tantiëög po, gii ko k l mɔ kolga kolga kolga.
Yua nba pend g la'ɔg kul, wan maad: abaa
naanaad, tin yaan ji dii Daa-jond-n-po i kaa, a luol
kpaab yaa aa, g ji ko tantiëög po mɔ ii? Ne g tie
kpaayuontuona kaa aa? Yua gii maad nnyan wan
libd g daan baa g kpe, naanaad ñ fil fil g kun yenn, g
daan ɔ̄man. U tie tie nnyann i, g fal tan fad.

Diyenn, k u yaan ji bua tantiëög po, k u kai kaid
fawaaög youg. Kpaaɔṇη ñ tan baal g fuond fuond'o
g pend. Naanaad mali g kpaaɔṇη bu maad siel yaa.
Kpaaɔṇη g maad siel.

Naanaad ñ mind mind, g tan gbal g bual: N
dɔnn kpaaɔṇη, a saa le i? Kpaaɔṇη ñ maad k u daa
bua n pien u yud i. Naanaad, k abaa, tin ji dii
Daa-jond-n-po i kaa, fin kpaaɔṇη, a mɔg yud ɔ̄janjaa
i g bua n pien i? Naanaad ñ maad nnyan, wan libd g
baa g kpe, kpaaɔṇη ñ tug g kun, wano yen u ɔ̄napuo
yen u bid n daan tien jaanm. Nikpela maad lann i, k
a gii yed k a fan g gbenn g baa di niib, ninfanm n tan
bu di a mɔ.

ɳaag

Buam yen naayigm kan taan ɳaag

Jadm yen ninfanm kan taan ɳaag

Yanfuom yen Yantomm kan taan ɳaag

Mɔgm yen cicagm kan taan ɳaag

Biɛdm yen ɳanm kan taan ɳaag

(Kɔbg Beduma : Daapaaɔnɔŋ)

Imprimeur:

Association pour la Traduction, l'Alphabétisation
et la Promotion des Écritures en Ben

B.P. 29 Dapaong, Togo

Numéro d'impression: 373

Nombre d'exemplaires: 200

Dépôt légal: 4ème trimestre 2001

Prix de vente : 150 francs cfa